

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer
adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

E. R. Postma / Eindhoven

„Niet ons, o HERE, niet ons . . .

(Psalm 115)

Voorgetrokken?

Als ik Psalm 115 lees, stel ik me een samenkomst van Israël voor, bij de tabernakel - later in de tempel. Iedereen is aanwezig. Al het „personeel”, het huis van Aäron. En heel het volk: de groten en de kleinen, de kinderen dus ook.

Een bijeenkomst van Gods gemeente in al haar geledingen - wat komen ze daar doen?

Een uitlegger die niet zoveel op heeft met Gods uitverkoren volk, maakt de boosaardige opmerking: het zijn net schoolkinderen van de God der wereld, die voortdurend erop speculeren te worden voorgetrokken en bijzonder te worden gezegend.

Wie zó spreekt, begrijpt niets van de verhouding tussen God en zijn gemeente. Die gemeente wordt juist nooit „voorgetrokken”. Een wit voetje halen? Gaan zorg en verdriet, eenzaamheid en verguizing, ziekte en dood haar soms voorbij? Zijn zij de „onaantastbaren”?

Als het er op áankomt, heeft Gods gemeente meer te lijden dan „de anderen”, de buitenstaanders. Haar verkiezing betekent een zoveel grotere verantwoordelijkheid - zij weten dat zij rekenschap moeten afleggen. Van hen wordt het uiterste gevraagd. Vergeving van zonden? Maar niet zonder het „gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren”. Naar het evenbeeld van Christus vernieuwd worden? Dat betekent vooreerst „de gestalte van een dienstknecht”.

Verkeerde conclusie

Juist omdat het Gods gemeente niet beter gaat dan anderen, komt de spottende vraag van „de heidenen”: waar is toch hun God? Waar blijft Hij nu? Wat doet Hij nu? (vers 2). Want kennelijk verkeert dat volk van God in trieste, treurige omstandigheden. Waarom anders zijn de bijna laatste woorden niet veel minder dan een schreeuw van ellende: „niet de doden zullen de HERE loven, niemand van wie in de stilte zijn neergedaald” (vers 17)? Als deze psalm, behorend tot het bundeltje paschaliëden (Ps 113-118; het zgn. hallél) net als Ps 114 in eerste instantie ziet op de uittocht en woestijnreis („toen Israël uit Egypte toog . . .”), kan dan die dodenklacht niet slaan op het spoor van graven in de woestijn? Had hun God niet gezworen dat allen van twintig jaar en ouder Kanaän niet zouden binnengaan? Met het oog op al die voortijdige (Ps 90 : 10) sterfgevallen, kan licht de vraag rijzen: waar blijft jullie God nu? Dat thema van een voortijdige dood wordt ook „bezongen” door Hizkia (Jes. 38 : 18 - en leg daar Ps 30 maar naast). En wat zou u zegen van een gebed (in liedvorm) in dodelijke ziekte (Ps 88)?

Als oude geschiedenissen worden opgehaald, zoals de uittocht, komen wel en wee weer naar boven. Het wee leidt bijna toch een klagend refrein (iets anders dan zelfbeklag); waarom zouden de Egyptenaren zeggen . . . (Ex. 32 : 12), waarom zouden de heidenen zeggen: waar is hun God? (Ps 79 : 10).

Wie is beter af?

Heel fijngevoelig heeft Israël gezegd: dat raakt niet óns in de eerste plaats - dat raakt U, úw eer (vers 2). Ook al blijft de situatie (tot op dat moment) ongewijzigd - God grijpt niet in - ze weten het antwoord. Wat onze God doet? Waar Hij is (blijft)? Onze God is in de hemel, Hij doet al wat Hem behaagt (vers 3)! Een vergaande belijdenis: Hij is de *levende* God, en Hij is *vrij* in zijn handelen. Geen mens, ook zijn eigen volk niet, kan Hem dwingen, manipuleren, voor zijn karretje spannen, optrommelen, dwingen-

de eisen stellen. Hij is niet *gebonden* aan mensen, Hij is vrij in zijn zegenen en vloeken, dus ook in zijn straffen.

En dat (Israël heeft het begrepen) in tegenstelling tot „hún afgoden” van zilver en goud (vers 4 - 7). Die zijn tastbaar en binnen handbereik - de heidenen *menen* hen naar hun hand te kunnen zetten: de mens die zijn god de baas is. Maar die afgoden zijn wel dóód. Mond, ogen, oren, neus, handen, voeten - alles hebben ze, maar ze doen er niets mee. Zoals Jeremia hen typeert: „zij doen geen kwaad, maar goeddoen is er ook niet bij” (10 : 5). Niets-waardig, stomme afgoden (1 Cor. 12 : 2), eigen maaksel waarop de maker in zijn dwaasheid zijn vertrouwen stelt (Hab. 2 : 18, 19). Ze doen . . . *niets*. En „heidenen” zijn pas echt alleen en tragisch, eenzaam en contact-arm. Als de nood bij hen écht aan de man is, is er niemand die luistert of van zich laat horen. Wie op hen vertrouwt, staat ook met stomheid geslagen, beschaamd en met de mond vol tanden (vers 8).

Zegt het voort!

Gods gemeente doorziet dat, en zelfs als de dood om zich heen grijpt, belijden ze nog: . . . Hij doet al wat Hem behaagt. Dat is juist géén reden tot *défaitisme*: een *levende* God hoort en ziet. En dus zeggen ze het rond, van groep tot groep: Israël . . . gij huis van Aäron . . . gij die de HERE vreest: vertrouwt op de HERE (als in Ps 91 : 2, 9). Ze bevestigen elkaar in het geloof. Ze zeggen niet: onze God is ook maar niets. Nee het gaat van mond tot mond en in wisselzang: Hij is hun hulp en hun schild (hun actieve en passieve bescherming; vers 9-11). Zo zeggen degenen die het goed gaat het tot de getroffenen en omgekeerd. Zo spreekt het volk tot het huis van Aäron (geef uw dienst niet op: die is niet zinloos!) en omgekeerd. Zo zeggen de groten het tot de kleinen en, zoals zo vaak, verrassend, de kleinen tot de groten. Ze bemoedigen elkaar: Jahweh heeft onzer gedacht en gedenkt ons - Hij zal zegenen. Is dat de stem van de hogepriester (Num. 6 : 22-27)? Waarom niet de stem van een kind? Jong en oud spreken hun vertrouwen uit in de *levende* God. Alleen „de God die leeft” hoort en ziet en „gedenkt”: grijpt in. Hoorden ze het zo niet bij hun pascha-viering, antwoorden ze zo niet hun vragende kind? Met de woorden van Mozes' tweede boek: „en God hoorde hun klacht en God gedacht aan zijn verbond . . . zo zag God de Israëlieten aan en had bemoediging met hen”, dééd er iets aan (Ex 2 : 24, 25).

Van zegen tot hallelujah

De HERE heeft onzer gedacht; Hij zal zegenen . . . En in deze zegen worden ook alle geledingen betrokken. Ook dát gaat rond van mond tot mond: Hij zal zegenen het huis Israëls . . . het huis van Aäron . . . wie de HERE vrezen, kleinen zowel als groten (vers 12, 13). Moge het volk gedecimeerd zijn, moge de dood rondwaren in Israëls gelederen (vers 17), tot die zegen behoort ook de kinderzegen: de HERE moge u vermeerderen, en uw kinderen (vers 14; vgl. Ex. 1; Ps 127, 128). Met de indrukwekkende conclusie: gezegend zijt gij door de HERE, die hemel en aarde gemaakt heeft! Nog eens: de hemel is de hemel van de HERE (vgl. vers 3), maar de aarde heeft Hij aan de mensenkinderen gegeven (vers 15, 16). Dat is ook niet niets en evenmin voor niets. Zeker - daar zijn ook nog dood en dodenrijk (vers 17; vgl. Ps 6; 30; 88; 90; 116 enz.). Maar God heeft er toch geen belang bij, dat zijn volk de dood wordt ingejaagd? Wie zullen dan de HERE nog loven - toch zeker niet de heidenen? Daarom kan het slot (vers 18) luiden zoals het luidt: maar *wij*, wij zullen de HERE prijzen, van nu aan tot in eeuwigheid. Wie op de *levende* God zijn vertrouwen stelt, kan met recht „halleluja” zingen: prijst de HERE!

IN DIT NUMMER

E. R. Postma - „Niet ons, o Here, niet ons . . .”	265
H. de Jong - Zijn wij luxe kerken?	266
J. C. Koopman - Paulus in Athene	267
Th. van Driel - Over evangelisatie gesproken	268

Zijn wij luxe kerken? (1)

In het nummer van 28 augustus j.l. publiceerde Kerknieuws een interview met ds B. J. F. Schoep naar aanleiding van het feit dat vijftien jaar geleden de onder ons bekende Open Brief verscheen. 'De onder ons bekende' zeg ik nu wel zo snel, maar ik geloof dat ik rekening moet houden met een behoorlijk deel in ons midden dat van een Open Brief helemaal niets (meer) afweet. En ik moet zeggen dat ik nauwelijks de vrijmoedigheid heb, daarin enige verandering aan te brengen, want om zo iets belangrijks gaat het niet eens. Maar ds Schoep heeft bij de totstandkoming van die brief een belangrijke rol gespeeld en vandaar bij deze gelegenheid dit interview met hem in Kerknieuws. Dat ik erover schrijf vind z'n oorzaak uiteindelijk niet in het actuele van het onderwerp, maar in het feit dat genoemde ds Schoep, thans predikant in de Gereformeerde Kerk van Gouda, aan het eind van het gesprek enige opmerkingen heeft gemaakt over het bestaansrecht en de bestaanswijze van onze Nederlands Gereformeerde Kerken. Het was terecht dat de interviewer hem daartoe in de gelegenheid stelde, want het ontstaan van onze kerken-groep heeft inderdaad iets te maken met de verschijning van die open brief van destijds, al wordt dat verband, met name van de zijde van de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerken, schromelijk overdreven. Het gaat me nu voornamelijk om dit woord van ds Schoep: „Ik vind die Nederlands Gereformeerde Kerken ook wel een beetje een luxe kerk: om er nu dominees op na te houden voor zo'n twee- of driehonderd mensen in een vaak regionale gemeente. Zouden deze mensen nu echt niet in een andere kerk plaatselijk kunnen meefunctioneren?” Maar voordat ik op deze woorden inga - waarin ds Schoep iets pijnlijks maar waars aanraakt - wil ik me ook zelf nu aan een kleine beschouwing over die Open Brief te buiten gaan.

—o—

Laat ik dan beginnen met te zeggen dat ik nog altijd blij ben dat ik onder die brief mijn handtekening niet gezet heb. Het is me wel gevraagd, maar mijn vrouw herinnert zich dat ik daar na één keer lezen direct mee klaar was: dit niet! Dit ben ik niet! Tegelijk zeg ik dat ik nog blijer ben met het feit dat ik mij van meet aan verzet heb - niet maar theoretisch en op afstand, maar ook toen ik voor ingrijpende beslissingen gesteld werd - tegen kerkelijke tucht over ambtsdragers die de brief wel ondertekend hadden. Zo iets kon alleen maar opkomen bij mensen die sterk door kerkelijk

machtsdenken waren aangetast, vond ik. „Vijftientig 'leiders' in één hetze tegen de Open Brief uitgeschakelen - zo'n stok om de hond te slaan krijgen we nooit meer in handen”. Nee, ik ben blij dat ik daar niets van op m'n geweten heb. Maar ik moet eerlijk zeggen dat dat kerkelijke machtsdenken niet helemaal aan één kant te vinden was. De Open Brief zelf ervoer ik ook zo. Samen een vuist maken tegen een kerkelijke overmacht. Het was toch wel een imponeren met getallen en namen. Nee, als er zonden bestraft moeten worden in de kerk, dan ga ik liever in de leer bij de bijbelse profeten die in de kwetsbaarheid van hun enkele persoon zeiden wat er gezegd moest worden. Natuurlijk bedoel ik niet te zeggen dat je niet met anderen zou mogen overleggen wat je meent te moeten gaan bestraffen, maar doe het als 't even kan wel zelf. Het grote voordeel daarvan is dat je dan ook volledig baas bent over je eigen woorden. Je kunt terug nemen wat je verkeerd gezien hebt en met andere woorden zeggen wat niet goed begrepen is. Maar juist in deze vrijheid waren de ondertekenaars als belaagde groep beknot. Ze voelden zich vanwege de druk die op hen uitgeoefend werd, aan elkaar verplicht tot een te grote solidariteit. Dat bleek toen sommigen werden aangevallen op passages waar ze zelf ook niet zo gelukkig mee waren, maar waar ze om de medeondertekenaars niet af te vallen, toch niet van terugkwamen. Daar wreekte zich de keuze van dit ongeestelijke middel.

—o—

Met de inhoud van de brief zelf was ik trouwens ook niet zo gelukkig. Er waaide me een theologische lucht uit tegemoet die mij deed denken aan die zijde van Bavinck, die ds Buskes enige tientallen van jaren eerder via het Hersteld Verband in de Hervormde Kerk gebracht had. Ds Schoep, de oorspronkelijke maar niet gangbare denker in ons midden, was gewoon niet de geëigende persoon om een zodanig stuk op te stellen. Daarvoor was hij met zijn denken te weinig insider. De brief, als hij dan toch geschreven moest worden, had uit de pen van ds Visee moeten komen. Dan waren de grondtonen van de Vrijmaking er veel meer in te horen geweest. En - nu even afgezien van het denkklimaat - hij had in ieder geval opgesteld moeten zijn door iemand die zich heilig voorgenomen had om wat er ook gebeurde vrijgemaakt te blijven. Een kerkscheuring naar aanleiding van deze brief was te voorzien door ieder die niet helemaal naïef aan het kerkelijk

pastorale notities

WIJZE BEDOELING

Twintig jaar geleden schreef dr. A. P. Muys uit Zeist in dit blad over het noodlotsdenken van de Grieken en de Romeinen. Aanvankelijk dachten zij, dat de goden de loop der dingen in de hand hadden. Later leraarden ze, dat zelfs Zeus, de hoogste, gebonden was aan het lot, dat vastlag. Nog weer later verkondigden ze, dat de tegenspoeden groot nu hadden. Men moest maar niet trachten onheilen af te wenden. Ik moest aan dat betoog van dr. Muys denken, toen ik in het ziekenhuis met iemand gebeden had om herstel. De pijn was ondragelijk. De patiënt in het bed ernaast vond dat ik verkeerd bad. Een mens z'n tijd is immers toch bepaald, daar verander je met je bidden niets aan, en alles is goed voor een mens, ook zijn ergste ziekte. God wil hem er

misschien iets mee leren. En dat ik in m'n smeekgebed gezegd had: Here, U ziet toch wel hoe Uw kind lijdt, dat mishaaide mijn kritikus ten zeerste. Want door geen bekommelingen, geen klagen en geen pijn laat God zich iets ontwringen.

Dat had hij uit het bekende: „Beveel gerust uw wegen”, Liedboek 427.

Ik heb gewezen op Exodus 2 en 3. Je leest daar eigenlijk niet eens, dat Israël tot God roept. Wel dat ze jammeren over hun drijvers. Toch zegt de HERE God: Ik heb het terdege gehoord en gezien en Ik ben neergedaald om hen te verlossen. Ik heb nog nooit iemand kunnen troosten met de woorden, dat God met het leed zijn wijze bedoeling zal hebben. „Het nut der tegenspoeden”. Als iemands leven stukgeslagen was, heb ik wel gezegd dat de Here het óók ziet en dat Hij zeker zal nederdalen om te helpen. Ik voelde goed, dat ik eigenlijk niet troosten kon en dat Góð komen moest om de tranen van de ogen af te wissen.

A. H. Algra, Sliedrecht

leven van die dagen deelnam. In ieder geval was duidelijk dat dit schrijven voor grote deining zou gaan zorgen. Daarom is het voor veel Nederlands Gereformeerden altijd nog een moeilijk te verteren zaak dat nota bene de opsteller van de Open Brief zich kort na het conflict liet wegberoepen naar een ander kerkverband. Daaruit bleek achteraf dat zijn kritiek op het vrijgemaakte kerkelijke leven van die dagen, zoals neergelegd in dat stuk, niet vanuit een 'wij' - maar vanuit een 'zij'-houding geschreven was. Wat bedoel ik hiermee? Wel, wie kritiek spuit op de kerk waarvan hij deel uitmaakt, moet zorgen dat hij over die kerk in 'wij'-termen en niet in 'zij'-termen denkt, m.a.w. dat hij een opstelling heeft van 'right or wrong, my church!', of wel: 'mal of mooi, mijn kerk!' Je maakt jezelf m.i. volkomen ongeloofwaardig, als je zulke ernstige kritiek als van de Open Brief 'in het midden van van de kerken' (zoals tot tweemaal toe in het interview staat) neerlegt en dan een klein tijdje later opstapt. Kerknieuws mag dan lovend vaststellen dat ds Schoep over deze zaak pas na vijftien jaar weer publiek spreekt, maar om mij hadden daar nog wel vijftien jaar bij mogen komen en nog liever hoorde ik hem over deze zaak helemaal nooit meer.

—o—

Maar kan ik dat wel waarmaken als ik zeg dat ds Schoep te weinig insider was? De interviewer heeft

hem de vraag gesteld of hij zich wel ooit echt thuis gevoeld heeft binnen de Vrijgemaakte Kerken en daar heeft hij toch volmondig 'ja' op geantwoord. In zeker opzicht is dat ook zo. Ds Schoep was onder ons een goede collega aan wie we allen met groot respect terugdenken, vooral wanneer we ons herinneren op hoe fijne, diepe en indringende wijze hij onder ons het evangelie bracht. Maar ds Schoep zou zich zelf eens deze vraag moeten stellen: binnen welk kerkverband heb ik nu meer con amore gediend, binnen het vrijgemaakte of binnen het synodale? En dan zou het eerlijke antwoord moeten zijn: binnen het laatste. En dat is toch niet iets dat er helemaal pas achteraf uitgekomen is. Dat zat er van meet aan in. Ds Schoep's binnenkomen in de Gereformeerde Kerken was voorbehoudsloos, getuige de vraag in Bodegraven: zult u tot de verontrusten behoren? en het antwoord daarop: nee, ik zal niet tot de verontrusten behoren. Een antwoord dat hij ook helemaal waar gemaakt heeft. Maar in de vrijgemaakte kerken heeft ds Schoep vanaf zijn binnenkomen in 1945 tot de verontrusten behoord met een verontrusting die in de loop der jaren alleen maar toegenomen is. Dat blijkt uit het interview zeer duidelijk en dat wisten we ook wel. De voorbehouden waaronder hij vrijgemaakt was, waren vanaf het begin met de handen te tasten. Wat ik nu beweer is dit: ds Schoep verkeerde niet in de positie om een zodanig stuk als de

Open Brief (die de eenheid binnen de Vrijgemaakte Kerken duidelijk op het spel zette) te schrijven. Hijzelf had het niet moeten doen en zijn omgeving had het van hem niet moeten vragen. De mensen van het Getuigenis zitten vastgebakken aan de Hervormde Kerk en de Veront-rusten zijn niet weg te slaan uit de Gereformeerde Kerken, omdat ze hun kerk zo lief hebben, maar de opsteller van de Open Brief had duidelijk een te zwakke band aan de kerken die hij met zijn stuk onder zo scherpe kritiek stelde. Maar hier zien we maar weer eens, hoe tegenover een kleine kerk meer geoorloofd lijkt dan tegenover een grote.

—o—

Laat niemand menen dat ik deze dingen vanuit een torenhoge onaan-tastbaarheid zeg. Mijn eigen kerke-lijke verleden van die dagen is ook niet smetteloos. Ik heb in de tijd van het conflict in Wageningen mijn ambt neergelegd, wat zeg ik: neergesmeten, uit vertwijfeling en verontwaardiging. Daar heb ik wel schuld over beleden tegenover God en mensen, maar toch knaagt het nog wel eens aan me, dat ik toen zo mijn Opdrachtgever uit het oog verloor. Als Mozes slóeg ik toen op de rots in plaats van ertegen te spreken, en we weten allen hoe zwaar hem dat is aangerekend. Het beschuldigende vingertje moet dus achterwege blijven. Het gaat er in deze nabeschouwing over dat we leren van onze fouten. En dan is dit nu aan de orde: hoe stellen we de kerk waartoe we mogen behoren onder de nodige kritiek? Daarop is het antwoord dat dat alleen maar kan vanuit een sterke binding en een grote liefde. Geen binding aan personen en geen liefde tot bepaal-de mensen, bijvoorbeeld een cha-rismatische leider, maar binding aan en liefde tot het meest eigen-lijke wat de kerk waartoe je behoort voorstaat. Wat was dat dan in dit geval en wat is dat nog steeds? Ds Schoep en de Open Brief hebben de Vrijmaking gezien als slechts een broedertwist. Nu, dat was ze ook wel, maar niet uitsluitend. De vrijmaking had haar achtergrond in de Schriftbeweging van de dertiger jaren. Het weer met nieuwe ogen lezen van de Bijbel als het boek van het levende, konkrete en ak-tuele spreken van de Here God. Het is opmerkelijk dat je daarover niets leest in de Open Brief en ook in dit interview wordt deze achter-grond met geen woord genoemd. Toch is ons nu juist dat in de Vrij-making meegegeven als het talent waarmee we moeten woekeren. En als je daar geen oog voor hebt, als je je vrijmaking of buitenverband-geraking alleen maar vult met een 'nee' tegen dit of dat, dan red je het niet in de Vrijgemaakte of in de Nederlands Gereformeerde Kerken. Dan is de eerstvolgende misstand in die kerken de gelegenheid die je aangrijpt om af te haken. Wij zijn zelf op het ogenblik als Nederlands Gereformeerden in de situatie dat

het 'nee' waaruit we geboren zijn begint op te raken. En we zien voor ogen hoe mensen het op lichtvaar-dige wijze ergens anders gaan pro-beren (zoals ze je al of niet goed-moedig toevoegen). Het is ook be-grijpelijk. Een kerk kan van 'nee' alleen niet leven, ook niet als dat 'nee' de vorm heeft van een 'geza-menlijke afkeer van strakke kerke-lijk-institutionele instellingen', zoals de interviewer zich uitdrukt. Er moet iets belangrijkers zijn en dat is er ook. Het is dat talent van het nieuwe Schriftlezen waarover ik het eerder had, waarvan ik niet beweer dat het alleen maar bij ons te vin-den is, maar wel dat we daar in bijzondere mate mee gezegend zijn: dat de Here God met het konkrete spreken van zijn Woord telkens weer door alle theologische be-denksels heenbreekt, waardoor de theologie altijd opnieuw uit haar positie van vooringenomenheid ver-jagd wordt en vernederd wordt tot een (nuttig) achterafpraten. Welnu, van dit talent heb ik gevonden dat het in de Vrijgemaakte Kerken van de vijftiger en zestiger jaren steeds meer in (en met!) de zweetdoek begraven werd. Men is te snel op het conserveren van de winst uit geweest. Men heeft het gevondene ook te snel op het sterke water van de Belijdenis gezet. Terwijl toch de Belijdenis, hoe mooi ook en hoe dicht ook bij de Schrift, óók tot de theologie behoort. Men had het moeten aandurven om tegen de vaders in het geoorf te zeggen: hou-den jullie nu eens een poosje je mond; wij menen een geluid uit de Schriften op te vangen dat we nog niet eerder vernomen hebben en waar we eerst een poosje naar wil-len luisteren zonder door bijgelui-den gestoord te worden. Men heeft het niet aan gedurfd. Begrijpelijk. Ik ben zelf als mens en als christen ook niet zonder mijn angsten en ik zal niemand verachten die zegt: ik ben bang dat... Maar jammer is het wel. En als u mij nou vraagt: waarom ben je Ned. Gereformeerd?, dan zeg ik: om de draad die we toen uit handen hebben laten vallen, weer op te pakken. De lezer begrijpt dat ik vanuit deze bezieling voor de Open Brief van destijds toen en nu slechts geringe belang-stelling kan opbrengen. Als waar-schuwing tegen kerkisme en confes-sionalisme, - ja, maar de visie waar-uit die waarschuwing voortkwam, is een totaal andere dan de mijne en heeft weinig met de vrijmaking te maken. De volgende keer gaan we verder.

(wordt vervolgd)

J. C. Koopman / Enschede

Paulus in Athene

of

Het Christendom voor 't eerst in debat met
Westerse heidenfilosofen (1)

(Hand. 17 : 15-34)

Zoals u weet, heeft Paulus vele zendingsreizen gemaakt. Tijdens de Tweede zendingsreis, die duurt van de jaren 48 of 49 na Christus tot en met 52 is hij ongeveer in 't jaar 50 of 51 in Athene geweest.

Sinds hij Jezus van Nazareth als de Enige Profeet predikte, vindt hij in de Atheense synagoge geen gehoor voor het Evangelie, omdat de banvloek van het orthodox-Mozaische Jodendom overal waar hij kwam, hem al vooruitgesneld bleek te zijn. De haat tegen Paulus was (sinds zijn beke-ring op de weg naar Damascus) des te feller omdat hij voordien tot dat-zelfde orthodoxe Jodendom met hart en ziel behoord had (zie Hand. 22 : 3b, 26 : 4-5, 2 Cor. 11 : 22 en Fil. 3 : 5-6).

En zoals eerder gebeurd was, wanneer de Joden niet wilden luisteren naar de Boodschap (Hand. 13 : 46) en later (Hand. 18 : 5-6) nog vaker zal gebeuren - gaat deze oud-leerling van de wetgeleerde Gamaliël dán met zijn „Grote Nieuws” de Atheense Markt op, de markt, die in Zuidelijke landen het trepunt is van allen, „die iets te verkopen hebben”.

De stad Athene in Griekenland was een stad, bekend vanwege wijs-begeerte, cultuur, maar ook door afgodendienst. Laatstgenoemd kenmerk heeft een enorme aantrekkingskracht op de mensen in die stad uitgeoefend blijkens de ontelbare afgodenbeelden die er opgesteld stonden, ja zelfs was er een altaar voor de „onbekende god”!

Athene was als *machtscentrum* in Paulus' dagen reeds onbeduidend ge-worden: het had 't karakter van een provinciestad gekregen. De gloriëtijd en 't toppunt van Athene's roem lagen in de jaren 480-430 v. Chr.; dat is de tijd van de grote veldheren, admiraals, redenaars en kunstenaars, mannen van naam, die tot in onze eeuw bekend en bewonderd gebleven zijn. Hoewel na 430 v. Chr. zijn *politieke* macht steeds meer taande, drukten de culturele, godsdienstige en wetenschappelijke invloeden uit Griekenland nog in de eerste eeuw na Christus volop hun stempel op de beschavingswereld in de landen rondom de Middellandse zee. Eén tak van wetenschap wordt omstreeks 50 na Chr. volop beoefend: de wijs-begeerte of filosofie.

Rond de Atheense Markt, waar Paulus aanvankelijk met alle mogelijke Atheners en buitenlanders spreekt, staan prachtige gebouwen, voor amb-telijke doeleinden bestemd, tevens heiligdommen en gedenktekens, die een eerbiedwaardige geschiedenis van vijf à zes eeuwen weerspiegelen. De apostel valt op met zijn leer, die „anders dan andere” is, want - zoals het bericht in Handelingen *licht-ironisch* meedeelt - „Alle (!) Atheners en (Griekssprekende) buitenlanders in die stad hadden voor niets an-ders (!) tijd over dan om iets nieuws te zeggen of te horen”. Het door Paulus gebrachte Evangelie stoot de hoogleraren in de wijsbegeerte en hun leerlingen tegen de schenen; in 't bijzonder de Epicureeërs en Stoï-cijnen raken met hem in verhitte discussie.

Wat waren deze laatstgenoemden voor mensen? Tussen beide groepen heersten fundamentele verschillen in denkwijze, die in het volgende over-zichtje samengevat kunnen worden:

Epicurus (filosoof die plm. 300 v. Chr. leeft)

De naam „Stoïcijnen” komt van *Stoa* (Grieks woord, dat „zuilenhal” of „galerij” betekent; hierin wandelden de filosofen al discussiërend heen en weer). De *Stoïcijns* filoso-fenschool was gesticht door Zeno, plm. 300 v. Chr.

1. Epicureeërs ontkennen, dat de goden zich bemoeien met de mensen. 2. Sterk <i>egoïstisch</i> gerichte leer. 3. Grondslag van het geluk van de mens is het <i>genot</i>.	1. Stoïcijnen beweren, dat de hele natuur - en dus ook de mens - door het goddelijke bezielt is (Pan-theïsme). 2. Plichtsbetrachting van de enke-ling tegenover de <i>gemeenschap</i> wordt centraal gesteld. 3. <i>Gelatenheid</i> en <i>zelfbeheersing</i> ten opzichte van pijn, smart, begeerte zijn de hoogste vormen van geluk die een mens kan bereiken.

Nu is het opvallend, dat Epicureeërs en Stoïcijnen een grote mate van *eensgezindheid* ten toon spreiden, wanneer ze tegen Paulus' leer ingaan. Wat bindt hen samen? Wel, het besef, dat alleen het leven *op deze wereld* van wezenlijk belang is en de overtuiging, dat alleen een leven, dat beheerst wordt door „Stoïcijns kalmte” (!!) de schaduwen van een onafwendbaar naderend levenseinde kan doen verbleken.

De filosofen vinden Paulus aan de ene kant ergelijk: „Hij is een bet(er)weter”, maar aan de andere kant wordt toch ook een geamuseerde prikkeling tot nieuwsgierigheid merkbaar: „Hij schijnt een verkondiger van vreemde goden te zijn: god Jezus en god Opstanding”. (Ziet u geen parallel met de tegenwoordige tijd? De vaak ironisch doende waanwijsheid van de niet-Christen ten aanzien van het Evangelie, berust in veel gevallen op ONWETENDHEID, die voortkomt uit een niet (*willen*) HOREN, of een „met een half oor” (gemakzuchtig) horen van de Blijde Boodschap!).

De wijze Atheners kijken neer op „dat onaanzienlijke mannetje”, dat zonder wijsgerige scholing en zonder redenaarstalent in hun midden staat. En hadden ze daar eigenlijk geen gelijk in? De „Handelingen van Paulus” bieden wellicht een beschrijving, die niet zonder zelfspot Paulus' uiterlijk tekent: „Je zult een kleine man aanschouwen, („Paulus” betekent in 't Latijn: „de kleine”) met een kaal hoofd en kromme benen, opvallend grote ogen, bijna in elkaar overgaande wenkbrauwen en een lange neus, een man die vervuld is van zijn zending. Nu eens is niets menselijks hem vreemd, dan weer is hij volkomen de *engel* Gods” (vgl. het Griekse woord „*angelos*”, dat „bode” betekent). Zelfs als we vooropstellen, dat de echtheid van deze „buitenbijbelse” bron bestreden is, kunnen we ons nu toch enigszins een voorstelling vormen van Paulus' gezicht. Doch als we de Bijbel zelf naast deze beschrijving leggen, zou er een mogelijke tegenstrijdigheid te ontdekken zijn, daar waar Paulus spreekt over „opvallend grote ogen”. In 2 Cor. 12 : 7 spreekt hij nl. over „de doorn in zijn vlees”.

Op grond van het vervolg van dit vers: „... een engel des satans, om mij met vuisten te slaan”, is wel verondersteld, dat Paulus aan epilepsie („toevallen”) geleden zou hebben, doch het is na lezing van Gal. 4 : 15 en 6 : 11 veel aannemelijker, dat hij door een *oogkwaal* geplaagd is. Hoe dit ook zij, het rechte van Paulus' lichamelijk lijden blijft duister.

Ook konden de Atheners niet erg onder de indruk raken van de mate van welsprekendheid waarin Paulus zich uitdrukte. In een cultuur, waarin bij het spreken soms de *vorm meer* telde dan de *inhoud*, stak de apostel maar magertjes af. Paulus zelf heeft in de Schrift zijn gebrekkige spreken niet verbloemd, vgl. 1 Cor. 2:1-5 en (met de nodige zelfspot) 2 Cor. 11:6. Wat staat hier in Athene toch een „lijdende knecht des Heren”, wat heeft deze onaanzienlijke man al verdragen (vgl. Hand. 14 : 5 en 19, Hand. 16 : 19 en volgende) en wat zal hij - blijkens zijn enkele jaren later geschreven Korinthenbrieven - nog te verduren krijgen! (vgl. 2 Cor. 6 : 4 en 5, 2 Cor. 11 : 23-27). Wat is het geheim van zijn veerkracht, van zijn vrijmoedigheid in omstandigheden, waarin wij wellicht het bijltje erbij neergegoooid zouden hebben? Paulus geeft zelf het antwoord in 2 Cor. 12 : 10: „Met Christus ben ik ogenschijnlijk zwak, maar in feite machtig”. Paulus was in Tarsus, in de landstreek Cilicië (in Klein-Azië) geboren, waarschijnlijk in 't jaar 10 na Christus. 't Was maar niet een „derde rangs stadje”, doch vormde een schakel in de handel tussen de gebieden langs de rivier de Eufraat (het tegenwoordige Irak) en die rond de Aegeïsche zee. Voorts legden in Tarsus schepen aan uit alle havensteden, die rond het Oostelijk bekken van de Middellandse zee lagen. Mede onder invloed van bedrijvige *handelsactiviteiten* onderging Tarsus ook *culturele* invloeden uit een groot deel van de toenmaals bekende wereld. In de stad bestond een grote Joodse kolonie, die betrekkingen onderhield met Joden o.a. in Efeze, Korinthe, Thessalonica. Tevens was Tarsus echter een centrum van Hellenistische geleerdheid. (Hellenisme is een produkt van de vermenging van de Griekse cultuur en die uit het Midden-Oosten.) Er waren scholen, „uitgeverijen” (in feite winkels, waar men in opdracht schrijfwerk kon laten uitvoeren) en een beroemde universiteit. Athenodorus, de privé-leraar van de beroemde keizer Augustus, kwam bijvoorbeeld uit Paulus' geboortestad!

Blijkens Hand. 22 : 3a heeft de apostel slechts z'n eerste jeugdijaren in Tarsus doorgebracht, doch heeft drie jaar na zijn bekering gedurende een periode van meer dan tien jaar wederom in Cilicië in de omgeving van zijn geboortestad vertoefd (vgl. Gal. 1 : 21 en 2 : 1). Het bovenstaande in aanmerking nemende, is de veronderstelling gewettigd, dat hij kennis genomen moet hebben van verschillende heidense filosofieën en naast vloeiend Hebreeuws en Grieks ook Aramees en Latijn sprak.

(wordt vervolgd)

Over evangelisatie gesproken...

Steeds meer in deze tijd wordt gesproken over evangelisatie. Niet éénmaal maar talloze keren wordt dat zelfs in verband gebracht met woorden als „opwekking” en „reveil”. Niet alleen van die kant, maar ook enkele kerkgenootschappen, waaronder de Gereformeerde Kerk (synodaal) doen 's zomers veel aan „campingevangelisatie”.

Afgelopen zomer mochten mijn vrouw en ik ook meewerken aan het verzorgen van campingdiensten in Emst en tentevangelisatiewerk in Ouddorp. Het eerste ging uit van de gezamenlijke kerken van Vaassen, het tweede van de Gereformeerde Kerk (synodaal).

Nu is opvallend dat de voorstanders vaak praten over mensen tot bekering brengen en een keus maken voor de Here Jezus. Vaak wordt daarbij Gods verbond met ons vergeten. Het leven met God begint dan pas met onze keuze voor God, in plaats van Gods keuze voor ons. Tegenstanders voeren dan terecht aan dat het zinloos is om mensen, die christelijk opgevoed zijn, te benaderen alsof ze tot primitieve stammen uit Afrika behoren. Immers ze hebben de woorden van de Heiland reeds gehoord! Ze zijn toch al Gods kinderen!

Voordat ik u mijn mening doorgeef, mag ik u misschien wat ervaringen vertellen?

Vorig jaar schreef ik onder de titel „Neiging tot inkeer” mijn levensloop door diverse sekten heen. Na die tijd kreeg ik contact met een meisje, dat ik vroeger als Jehovah-getuige had leren kennen. Mijn (toen nog a.s.) vrouw en ik besloten samen te bidden en niet eerder daarmee op te houden, dan dat we haar bevrijding konden zien. Na een paar maanden kwam ze langs. We hebben geëvangeliiseerd, ofwel letterlijk: het evangelie verkondigd aan haar. Wat waren we blij toen we later mochten merken hoe ze onder invloed van Gods Geest totaal veranderd was. Haar vader vertelde me later, dat hij niet wist wat er gebeurd was, ze was totaal veranderd. Nu ontvangt ze gastvrij medechristenen en wordt er regelmatig een bijbelkring bij haar thuis gehouden.

Een man, die dezelfde gang als ik had gemaakt door bewegingen als Jehovah-Getuigen en Pinkstergemeente, zag dat niet meer zitten

vanwege de ellende die de sekten hem hadden berokkend. God leidde het zo, dat ik samen met hem over het verbond mocht spreken. Over de belofte, die God ook hem gegeven had, dat hij Zijn kind mocht zijn. Het resultaat: deze man is een heel meelevend lid geworden van de Gereformeerde Kerk in zijn wijk. Een meisje, dat we net in één van de teams leerden kennen, zag het door bepaalde oorzaken ook niet meer zitten. Door alleen met haar over Gods trouw en liefde te praten, konden we daar over de meest erge plannen in haar leven heen helpen.

Het komt ons nuchtere Nederlandse gereformeerden vaak te zweverig over om zo over 'beking' te praten, maar dat is het toch werkelijk. Niet je omkeren tot God, maar terugkeren tot God. We mogen niet redeneren: „Als iemand God vaarwel zegt, moet hij dat maar weten. Laten ze maar naar de kerk komen”. Persoonlijk geloof ik niet dat dat erg goed geredeneerd is vanuit Jezus boodschap van liefde. Iedere christen, niet alleen de predikant, heeft de plicht op deze manier het evangelie te brengen. Het woord van God is toch ook bedoeld om mensen te verbeteren (2 Tim. 3 : 16).

Wat is bekering anders dan beteren, jezelf terug laten brengen tot God en tot Zijn (enigst) onfeilbaar Woord. Zegt Jezus ons zelf niet, dat Hij zich meer verblijdt over het éne schaap, dat verdwaald was en teruggevonden werd, dan over de negenennegentig, die niet verdwaald waren? Het gaat daarbij over mensen die bij Jezus behoord hebben en nu door Hem teruggevonden zijn. Mensen die ook wij behoren op te zoeken, want als wij een zondaar van de dwaling weten terug te brengen, zal ons loon groot zijn in de hemelen.

Denk daar nu eens aan, als u weer wat over evangeliatie hoort. Want dat is een doel, dat we met vele andere kerken samen hebben en misschien zou het goed zijn, als we ondanks alle kerkelijke verschillen, ons één betonen met het brengen van die boodschap. Dat kunt u met uw broeder van het Leger des Heils, de synodaal-gereformeerden en noem maar op. Laten we de eenheid zoeken, waarin dat kan: het uitdragen van het evangelie om zondaars tot bekering te brengen!

persschouw

Anarchie

Het is al weer een tijd geleden, dat Leo Derksen in „De Telegraaf” een paar artikelen schreef onder de titel: De macht van het getal. Hij memoreerde daarin wetenswaardige dingen, die de lezer aan het denken zetten. Wij knipten uit het tweede artikel onderstaand stukje, dat we graag ter nadere overweging aanbevelen:

Eigenlijk is er ook niets zo verbazingwekkend als de lankmoedigheid van een volk. De anarchie knaagt aan de voet van de eik maar de goegemeente slaapt onverstoorde verder, slechts af en toe zacht morrend, wanneer zij weer eens door enig oproer is opgeschrikt. De bijl ligt aan de wortel van dit samenlevingspatroon, maar op het leren bankstelletje en voor de kleurentelevisie walmt de gezapigheid. De Zwijgende Meerderheid snurkt.

Het is ook komisch om te zien hoe een volk in opstand komt wanneer het 0,2 procent van zijn koopkracht moet inleveren en het doof en blind is, wanneer de akker, waarop diezelfde welvaart moet worden geoogst, dreigt te worden omgeploegd voor een nieuwe, anarchistische aanplant. De Hollandse koopmansgeest heeft blijkbaar de eeuwen getrotseerd. Alleen geld is van gewicht, idealen hebben geen beursnotering en de vrijheid wordt pas belangrijk als we die verloren hebben. En wie dat beziet, beseft, dat niet de anarchie zelf het gevaarlijkst is, maar het ontbreken van enige lust tot verweer aan de andere zijde; de slaperige lankmoedigheid. Het gepeupel gaat dansen door de porseleinkast, terwijl de Zwijgende Meerderheid haar knabbelpinda's eet. Zo ligt elke anarchie meteen al enkele neuslengten voor.

In de oorlogsdagen van 1940 ontdekten wij plotseling, dat we over een 5e colonne beschikten. Tanks en andere legervoertuigen waren onklaar gemaakt en als ik me goed herinner, zat in sommige benzinetanks zelfs rijst in plaats van benzine. Zo maak je natuurlijk een leger kreupel en dus was dat verraad. Ten slotte was het niets anders dan hulp aan de vijand. Verontwaardiging alom.

En thans? Een groep zwakbegaafden, die zich onder de naam *Onkruit* aan ons openbaart, richt zich openlijk tegen ons verdedigingsapparaat en geeft dus duidelijk te kennen de rol van de 5e colonne uit 1940 te hebben overgenomen, maar het volk snurkt verder.

Anarchie (het ontbreken van gezag) en terreur (rechtsonzekerheid) hebben direkt met elkaar te maken. Ze worden beide op onze vaderlandse bodem gekweekt via vaak oncontroleerbare machten. Men zegt, dat je er mee moet leren leven! Maar ik ben bang voor een nationale uitverkoop, die bij de toespitsing van de internationale tegenstellingen ervoor zorgt, dat wij straks nergens meer blijven. Al belijden wij:

„De HEER regeert, de hoogste Majesteit...” dat betekent niet, dat wij intussen maar Gods water over Gods akker moeten laten lopen!

Enschede

O. Mooiweer

Prof. Dr. W. van 't Spijker schreef in „De Wekker” een interessante artikelenreeks over: De kerk en de groepen. We nemen hieronder daaruit een stukje over:

Met twee woorden

We kunnen de eenzijdigheden van de groepen niet voorkomen of genezen door er andere eenzijdigheden tegenover te plaatsen. De eenzijdigheid wordt het best bestreden met de volle waarheid. Daarom moeten we altijd met twee woorden spreken. Dat is niet maar een vorm van christelijke beleefdheid. Het is uiting van de katholiciteit van het geloof.

Het is goed om over de kerk te spreken als moeder van de gelovigen. Het is het eerste wat we van de kerk moeten zeggen. Maar zij is óók de gemeenschap der heiligen - en dit in de meest eigenlijke zin van het woord: reële gemeenschap, waarbij sprake is van een verbondenheid niet maar in de sfeer van het gevoel, maar in de diepten van het zijn. Wie één van beide vergeet komt met de kerk in de mist te zitten.

De taak van de kerk is de prediking van het evangelie. Maar niet minder is haar roeping het pastoraat. Die twee kan men nooit tegen elkaar uitspelen. De prediking moet pastoraal - en het pastoraat moet verkondigend zijn. Mist men één van de twee dan roept men de groep in het leven. De reformatoren hebben dit duidelijk gezien. Zij schreven de snelle ontwikkeling van het anabaptisme toe aan een gebrek aan pastoraat van de zijde van de kerk. Zij hadden daarin gelijk.

Op dezelfde wijze behoren Woord en Geest bijeen. Zonder het Woord wordt alle geestelijke activiteit gemakkelijk tot geestdrijverij. Zonder de Geest geraken we in het diensthuis der letterknechten. Daarom behoeven wij beide.

Zo dienen wij eveneens met twee woorden te spreken over de rechtvaardiging én de heiliging, over het geloof én de ervaring, over de zaak van de kerk in de wereld én de overdenking van het toekomstige leven. Meer zou er te noemen zijn. Maar het lijkt nu voldoende om te laten zien, dat wij altijd met twee woorden hebben te spreken over het heil - minstens met twee, liefst met nog meer, omdat het gaat om het heil des Heren.

Dit kón het medicijn wezen, waardoor we niet de groepen de wind uit de zeilen nemen, maar waardoor we open staan voor de Geest van Christus en de volheid van Zijn werk. Waar die wind gaat waaien in de kerken, zal ook aan groepsvorming binnen de kerk zelf een gelukkig einde komen.

W. van 't S.

Het antwoord op de verbleking van de rechte kerkelijkheid is niet de versterking van het kerkisme. Immers: via kerkisme overschrijdt men gauw de grens van het sektarisme!

En waar het sektarisme zijn kansen krijgt ziet men de activiteiten van de menselijke geest vaak aan voor de krachtige werkzaamheid van de Heilige Geest. En dat is zonder meer een levensgevaarlijk bedrijf waardoor christgelovige mensen in de mist verdwijnen en het niet meer zien zitten!

De HERE geve ons allen voldoende schriftuurlijk onderscheidingsvermogen en wijze ons de weg om in alle opzichten waarachtig kerk van Christus te zijn in deze wereld, die boordevol nivellerings-tendenzen zit en lijdt aan een ontstellende verwarring der geesten!

Enschede

O. Mooiweer

Rondom de preek

Op de vraag „Kan 't eigenlijk nog wel, preken?” gaf prof. dr. J. T. Bakker, Kamper hoogleraar, het volgende antwoord:

„Om maar wat nuchter te beginnen: in onze traditie heb ik nog geen enkele kerk aangetroffen die het redt om zonder een of andere vorm van prediking uit te komen. Indertijd - 25 jaar geleden - was er hier en daar een experiment gaande om de „man op de preekstoel” vanuit de gemeente vragen te stellen. Dat noemde men toen „dialogische prediking”. Maar ik heb er nooit zo erg in geloofd.

Toch - prediking dus. Laat ik het anders zeggen: de preek is meer dan de optelsom van gevoelens van de gemeente die zij zo graag wil behouden. De gemeente weet dat ook en belijdt dat. In een goede preek zit altijd een sterk vervreemdend element. Vóór wij gaan preken moeten wij de volstrekte vreemdelijkheid van de tekst ondergaan hebben. Zo ben ik met studenten altijd bezig geweest over de preken: dat zij eerst moeten struikelen over wat er staat en dat zij er veel te gemakkelijk van uitgaan dat zij allang weten wat er staat en dat het alleen nog maar actueel moet worden gemaakt. Nu, dat vind ik onzin. Wij weten helemaal niet wat er staat. Dus als je niet eerst goed over een tekst heengevallen bent, kun je er ook niet goed over preken.

Wij veronderstellen in de liturgie en in de verkondiging van alles als bekend dat in wezen niet bekend is en dat nog gebeuren moet. Ik heb ook vaak tegen studenten gezegd en dat zeg ik ook altijd tegen mezelf: de enige preek die lukken kan, is de preek van de volgende zondag. Dus alles wat je achter je hebt, is verleden tijd en er is maar één bergtop of één dal waar je naar toe moet”.

Dat stond in *Centraal Weekblad* van 13 mei 1981.

We zijn erg blij met deze opmerkingen, die Prof. Bakker maakte in een interview, dat zijn collega Hartvelt hem afnam naar aanleiding van zijn 25-jarig jubileum als hoogleraar. Prof. Bakker doceert thans dogmatiek, maar heeft zich voorheen vooral bewogen op het terrein van de ambtelijke vakken!

Preken zal altijd wel een moeilijke bezigheid blijven! Het vergt heel wat voorbereiding. Maar de zaak is het waard ervoor te gaan zitten en erop te zwoegen. Want het gaat om

de voortgang van het werk van God tot dienst aan de komst van zijn onbewegelijke Rijk. Het maakt de prediker - als het goed is - nederig wanneer hij bedenkt, dat al zijn ploeteren voor de preek stukwerk blijft. Maar in dat teken staat al onze arbeid hier beneden. Het zijn immers mensen, die eraan sleutelen.

Al mag de prediker de huik niet naar de wind van de gemeente hangen, het blijft geboden na te gaan wat de gemeente in dit kader verwacht. Ik denk hierbij aan enkele opmerkingen, die Prof. Firet, hoogleraar in de ambtelijke vakken aan de VU te Amsterdam, maakt in zijn dissertatie: „Het agogisch moment in het pastoraal optreden”:

„De gemeente verwacht een „praktische” preek, de catechisanten willen iets vernemen waar ze in hun leven iets mee aan kunnen, het gemeentelid hoopt in de zielzorg van de pastor iets te ontvangen, dat direct ingrijpt op zijn situatie.

Maar de pastor moet dat niet verkeerd verstaan. De vraag naar het praktische, het hanteerbare, het actuele en concrete, is slechts een aspect van de vraag naar het verrassende, het ongedachte, het werkelijk verhelderende - van de vraag naar iets, dat verruiming aan het bestaan geeft, dat het bestaan openbreekt naar nieuwe mogelijkheden. Dit leidt ons voor wat betreft de prediking tot deze „vuistregel”: de predikant mag zijn mond niet open doen voor hij in zijn tekst iets ontdekt heeft, wat hij nooit eerder had gezien” (a.w. pag. 353).

Men is vooral met de termen actueel en concreet in betrokkenheid op de prediking de laatste tijd van verschillende zijden aan de haal gegaan. Ieder vult het op zijn eigen manier in. Maar wanneer *actueel* alleen maar betekent, dat de dominee duidelijk laat merken, dat het meest recente nieuws hem niet ontgaat, heeft dat indringende woordje een afgevlakte betekenis gekregen. En als *concreet* alleen maar de kleur heeft van een bijna dwangmatige inzet om de gemeente te doen kapituleren voor een bepaalde ideologie, is het oppassen geblazen. De mensen moeten aangesproken worden vanuit het werkelijke evangelie zelf! Daarom moet die tekst eerst ten volle bezit nemen van hem, die het Woord brengen mag. Er is bij de prediker zelf veel gebed nodig om de Heilige Geest, opdat die Geest van God alle barrières mag opruimen, die de doortocht van het Woord in zijn eigen hart en leven belemmeren. Als hij zelf zo volledig is gewonnen voor de boodschap, die hij het volk van God mag aanreiken, en hij het open venster in de tekst zelf ontdekt heeft, kan hij het ook op een stralende en bewogen manier aan de luisterende schare laten zien. Zo zal het voor beiden: gemeente en predikant samen rijke zegen zijn! Voelt u aan hoe een preek, die in Gods oog goed heten mag, gemeente en Woorddienaar samenbindt in het ene ware geloof!?

Enschede

O. Mooiweer

boekbespreking

„De weg van het Woord”

- In het spoor der vaders -
Verzamelde opstellen van
Ds. W. L. Tukker

Samenstellers:

Ir. J. v. d. Graaf en

Ir. L. v. d. Waal

323 pagina's

Uitg. van J. H. Kok, Kam-
pen - Prijs, geb. f 37,50

Ds. W. L. Tukker is geen onbekende figuur in de predikantenwereld. Binnen de gereformeerde gezindte neemt hij een aparte plaats in. En met name in de Hervormde Kerk geldt hij als toonaangevend geref. Bondspredikant, die verschillende publikaties op zijn naam heeft staan. In december 1979 werd hem ter gelegenheid van zijn 40-jarig ambtsjubileum dit boekwerk aangeboden. Het lag al enige tijd op bespreking van onze kant te wachten. We beginnen met op te merken, dat het bespreking verdient! Het is goed ook in onze kerkelijke kringen naar een gereformeerde Bondsstelsel te luisteren, zeker als het van iemand is die jarenlang als voorzitter genoemde Bond heeft geleid. Temeer verdient dit boekwerk de nodige aandacht, daar aan de keerzijde van het schutblad van deze uitgave een Bijbeltekst staat afgedrukt, die als beheersend uitgangspunt voor het hele geschrift geldt. Er staat: „Want wij dragen niet gelijk velen het Woord Gods te koop, maar als uit oprechtheid, maar als uit God, in de tegenwoordigheid Gods, spreken wij het in Christus” 2 Cor. 2:17. Daarvan is Ds. Tukker gedurende een veertigjarige ambtsbediening zich duidelijk bewust geweest. Hij is zonder meer aanspreekbaar op het gezaghebbende Woord van God, dat hij nergens voor beter geeft. Voorts blijkt hij wezenlijk betrokken op de belijdenisgeschriften van de kerk en zoekt hij het hervormde kerkgeheel daarnaar terug te leiden. De afwijking van Schrift en confessie in „eigen” kerk, die hem zo lief is, verhuult Ds. Tukker niet. Maar het positieve in hervormde kring mofelt hij evenmin weg. Hij wil ons ervan overtuigen, dat het werkelijk mogelijk is *echt gereformeerd en tegelijkertijd gewoon hervormd* te zijn. Wij moeten bij al onze kritiek op een dergelijke positiekeus beginnen met te erkennen, dat wij het orgaan missen om daarvoor begrip op te brengen. Wie als kerkelijke achtergrond de Afscheiding, de Doleantie en de Vrijmaking heeft, benadert een dergelijke kerkelijke opstelling via een heel andere invalshoek. Dat betekent al een minpunt in de kerkelijke contactoefening met elkaar, die dan ook in feite op een heel laag pitje staat.

Terwijl er toch zo ontzettend veel dingen zijn, die wij gemeenschappelijk hebben. In zijn opstel: „Herinneringen aan 1834” gaat Ds. Tukker nader op de Afscheiding te Urum in 1834 in. Aan de ene kant schrijft hij: „Niet gebrek aan liefdebetoon deed hen gaan, eigenlijk ook niet een gebrek aan goede kerkordening, maar het gebrek aan de waarheid, aan goede prediking, aan de eer van Christus. Wil onze kerk herstellen de wonden, die daar geslagen zijn, dan zal zij deze dingen moeten herstellen” (pag. 302, 303). De auteur vindt, dat er een schuldbelijdenis moet plaats hebben van de kant van de Hervormde Kerk aan het adres van de gereformeerden. Maar tevens wijst hij erop, dat men van hervormde zijde nog steeds wacht op een verschuldigde wederkeer van de gescheiden broeders. Maar waarin die schuldbelijdenis dan **konkreet moet bestaan**, komt niet duidelijk uit de verf! Het kan zijn, dat Ds. Tukker het schuldbesef zoekt in de erkenning, dat volgens hem de scheiding niet de oplossing van het kerkelijk vraagstuk gebracht heeft, omdat geen van beide „partijen” ermee gebaat is en de gereformeerde broeders aan voortdurende kerkelijke splitsing blootstaan. Terecht benadrukt Ds. Tukker het belang van de psalmen in de eredienst en evenzeer terecht maakt hij de opmerking, dat er geen lichte psalmen en geen zware psalmen zijn, maar alleen maar ware psalmen (pag. 314). Maar we kunnen hem niet volgen als hij zo eenzijdig pleit voor het gebruik van de psalmen naar het patroon van de **Dordtse vaders**, terwijl er toch zoveel schatten liggen opgetast in een goede schriftuurlijke gezangenbundel, die ook het zogenaamde vrije lied bevat. Inderdaad vraagt Ds. Tukker aandacht voor de messiaanse strekking van de psalmen, maar waarom zou ik al zingend in de profetie blijven steken, zodat de vervulling der profetie nergens aan bod komt? Het is een uitstekend ding, dat de geachte schrijver stelt, dat God zijn verkiezing verwezenlijkt op verbondsmatige wijze, in de weg van het Verbond of zoals wijlen Ds. I. Kievit het uitdrukte: „in de orde van het Verbond”. Maar wanneer onze bejaarde en ervaren kollega de opmerking lanceert, dat er eigenlijk van tweeërlei Verbond sprake is, nl. aan de ene kant zoals God het met Christus en met de uitverkorenen oprichtte en anderzijds zoals de HERE het sloot met de gelovigen en hun zaad, missen wij het Schriftbewijs. We zijn, dacht ik, in de dagen van de vrijmaking terecht aangegaan tegen het spreken over een inwendig en een uitwendig Verbond. Via een dergelijke constructie kwam men tot de belijdenis van een tweeërlei doop. En komt Ds. Tukker eigenlijk niet via deze these, zojuist gesignaleerd, tot de beschouwing, dat er in feite tweeërlei kerk is? Op pag. 99 vinden we deze zin: „Zo gezien ligt de kerk des verbonds ruimer dan

de kerk, die God geordineerd heeft tot het eeuwige leven”. Wij menen, dat Schrift en belijdenis geen aanleiding of opening geven tot deze (onder)scheiding! *Al is er wel sprake van een tweeërlei zijn in het Verbond en een tweeërlei verkeren in de ruimte van Christus' kerk!* Wij krijgen op pag. 237 de indruk, dat ds. Tukker de gelovigen in enkele categorieën verdeelt als hij het heeft - in verband met de toegang tot de tafel van de Here - over: „kleingelovigen, toevluchtnemende gelovigen en aangevochten gelovigen”. Maar zou je niet veel meer moeten zeggen, dat de mensen, die last hebben van een smal geloof (want dat wordt immers bedoeld door de Heiland met de uitdrukking: kleingeloof) toch uiteindelijk ook weer mensen zijn, die de toevlucht nemen tot de HERE en daarin juist bij tijden worden aangevochten door de duivel en eigen zonden?! Wanneer het over de tucht gaat, geeft de emeritus-pastor te kennen hoe hoog hij de handhaving van de tuchttoefening aanslaat als hij haar rekent te behoren niet tot het welwezen, maar tot het wezen van de kerk! (pag. 127). Maar als je dan aan het slot de zin leest: „Als Spreuken 5:23 zegt, dat de goddeloze zal sterven, omdat hij zonder tucht geweest is, dan is met een variant op dit woord te zeggen, dat de kerk zal sterven, als zij zonder tucht geweest is”, vraag je je wel - zonder hopelijk in hoogmoed verstrikt te raken - af hoe dit valt te rijmen met het beeld, dat de Hervormde Kerk in haar geheel presenteert. Wij zouden nog wel meer vragen kunnen stellen en kritische notities kunnen plaatsen. Maar het is geenszins onze bedoeling daarin deze boekbespreking te laten opgaan. Want er staat zoveel goeds in deze bundel. Wat nadere bestudering echt waard is ook voor ons, Nederlands Gereformeerden, dat men alleen tot eigen schade een dergelijke bundel ongelezen terzijde kan schuiven. Ds. Tukker schrijft over allerlei onderwerpen. Hij kruist de degen met Prof. Berkhof. Hij toont Calvijn gelezen en verstaan te hebben! Hij heeft zich verdiept in de theologie van Karl Barth! Hij maakt originele opmerkingen over de prediking en over het leven van het geloof! Hij kritiseert het preken over bevindingen, maar neemt het op voor bevestigend preken! Hij dringt aan op een goede exegese in de Woordverkondiging en waarschuwt tegen het vluchten in een vlotte toepassing, die verzandt in clichétermen, die eindeloos in elke preek herhaald worden. Hij dringt aan op persoonlijk Schriftonderzoek; „Uw Bijbel is uw beste dagboek en hij wil van a tot z gelezen worden” (pag. 248). De predikanten, jong en oud, krijgen nuttige wenken voor de wijze waarop zij het bijna wekelijks terugkerend probleem van het preken maken dienen te benaderen. De dienaar luistere naar het Woord van de Meester voordat hij-zelf gaat spreken! Daarmee gaat

een gebedsworsteling gepaard waarin het geloof van de predikant een eigensoortige functie heeft. Zo zouden we nog een tijdje kunnen doorgaan met als nadere illustratie verschillende trefzekere citaten! Een familielid van me heeft destijds Ds. Tukker meegemaakt in Elburg en heeft mij iets van zijn pastoraal optreden verteld wat mij met ontzag voor deze figuur heeft vervuld! Ds. Tukker had hart voor de schapen en deed trouw huisbezoek en preekte mee daardoor voor volle kerken. En wie zal, al leeft hij kerkelijk hélaas van deze V.D.M. gescheiden, zich daarover niet intens verheugen? Wij willen dit prachtig uitgegeven boek - Kok heeft er echt iets moois van gemaakt - hartelijk aanbevelen!

Enschede

O. Mooiweer

Veranderingen in het denkklimaat

Vorig jaar oktober aanvaardde Dr. Sander Griffioen zijn ambt als bijzonder hoogleraar voor reformatische wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Bij die gelegenheid sprak hij een rede uit, onder de titel: „Veranderingen in het denkklimaat”. Inmiddels is deze rede in druk verschenen en ook op de redaktietafel beland. Graag gunnen we u een blik in de „keuken”.

De rede van Griffioen bestaat uit 3 gedeelten.

In het eerste deel geeft hij een schets van de rol die de filosofie speelt wat betreft de richting van onze cultuur, en ook van de invloed die is uitgegaan van met name de filosofen van de Verlichting, bijna twee eeuwen terug.

Griffioen poneert de stelling dat het moderne levensgevoel is verworteld in de Verlichting, en in het tweede deel van zijn rede draagt hij daarvoor nogal wat bewijsmateriaal aan. Maar alvorens daarover te spreken, wijst hij erop dat de mens in zijn (theoretisch) onderzoek van de werkelijkheid (bijv. van de geschiedenis) méér doet dan louter registreren.

Immers: „... het registreren van wat er gaande is, impliceert ook altijd interpretatie, ordening en zingeving. In het positiekiezen ten opzichte van het gegevene gebeurt er iets met dit 'materiaal'; het wordt opgenomen en in een kader geplaatst... in vóór-wetenschappelijke overtuigingen gegrond” (pag. 5).

Griffioen gaat nog een stap verder. Niet alleen vindt (min of meer passieve) inkadering van waarnemingen plaats in vóór-wetenschappelijke overtuigingen, maar ook wordt (actief!) richting gegeven. „Theoretische activiteit impliceert het kiezen van richting, en gaat dus niet op in observeren, interpreteren en ordenen ('inkaderen'-toevoeging AWB)”. De auteur gebruikt het beeld van een schipper, die op grond van zijn metingen en waarnemingen, een koers uitzet (zie ook

de term „zin-geving” hierboven). De ene mens vaart daarbij op het kompas van een of andere vorm van vooruitgangsgeloof (zij het vooruitgang in materiaal opzicht, dan wel wat betreft onze kennis), een ander vaart op een historisch kompas (of nu de geschiedenis is vastgelegd door de materiële ‘onderbouw’ dan wel door de geestelijke ‘bovenbouw’, is om het even), en nog weer een ander - een christen - vaart op het kompas van Gods openbaring.

Heel treffend verwijst Griffioen hier naar een uitspraak van de bekende oud-senator H. Algra:

„Zijn Gods geboden niet als die hoge sterren, met een zilveren stift in kaart gebracht aan de nachtelijke hemel, opdat de schipper niet verdwaalt op de donkere zee?”

(pag. 6)

Waarom roert Griffioen dit thema aan? Het lijkt toch vanzelfsprekend, dat het denken plaatsvindt in een ‘subjectieve context’? Het is dat echter niet, nog steeds niet - alle beweging op dit vlak ten spijt.

Onze westerse traditie wil nl., dat échte kennis - ware, betrouwbare kennis - slechts verkrijgbaar is langs de weg van het *theoretisch denken*, ‘... van al het menselijke-al-te-menselijke gezuiverd’ (pag. 7). Die traditie is (nog) springlevend, zoals Griffioen ook met name in het tweede deel van zijn rede aantoonst.

De hoge verwachting van de vermogens van het denken, signaleert Griffioen met name in de filosofie van Hegel.

‘We stuiten hier op een zeldzame overspanning van het denken, een denk-vergoding zelfs, die noch bij Parmonides, noch bij Kant haar weerga heeft’ (pag. 7).

Griffioen’s betoog mondt uit in tweeërlei konklusie: ‘Ten eerste dat de verzelfstandiging van het denken tot interne verstarring leidt. In de tweede plaats dat deze verzelfstandiging de historische machten aan de menselijke verantwoordelijkheid onttrekt’ (pag. 8).

Dit zijn nogal gewaagde konklusies. De eerste is, dat een al te groot accent op de vermogens van het menselijk denken - (dikwijls) leidend tot verheerlijking c.q. verzelfstandiging ervan) paradoxaal genoeg juist een *ont-krachting* van dat denken uitlokt. Het verliest aan bruikbaarheid en vruchtbaarheid; de zin van het denken verarmt. ‘Zo wordt het menselijke denken zowel tot het uiterste opgeschroefd als van zijn beslissings- en keuze-karakter ontdaan’ (pag. 8).

De tweede konklusie geeft aan dat langs de weg van de verzelfstandiging van het denken, ook kulturele grootheden als ‘de’ wetenschap, ‘de’ techniek, ‘de’ politiek, ‘de’ kunst etc. in *zekere zin* los komen te staan van de mens, en aldus zich onttrekken aan de menselijke verantwoordelijkheid. Tot welke gevolgen dit leidt voor een cultuur, is maar al te duidelijk als we letten op de problemen die zijn meegeko-

men met de verwetenschappelijking en vertechnisering van onze cultuur. In allerlei toonaarden wordt de diagnose gesteld, dat onze cultuur ‘ziek’ is als gevolg van de ‘virussen’ wetenschap en met name techniek. Over de therapie verschillen de inzichten (als er überhaupt al een therapie wordt voorgesteld). In het kort nog iets over de andere twee delen van Griffioen’s rede. In de tweede paragraaf behandelt hij de visies van de Franse marxist Louis Althusser resp. van de structuralist Michel Foucault, beide in relatie met de filosofie van Hegel en in het geval van Foucault ook met Nietzsche. Als u weet, dat Griffioen gepromoveerd is op een studie over Hegel, dan weet u dat u ‘goed spul’ kunt verwachten in deze paragraaf (en dat is dan ook zo!). In het derde deel tenslotte geeft hij in het kort zijn visie op de taak van reformatorische filosofen, waar het gaat om het observeren, interpreteren, ordenen én richting kiezen t.a.v. ‘Veranderingen in het denkklimaat’.

De rede is te bestellen bij het Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte, Postbus 149, 3600 AC Maarssen (telefoon 03465 - 60946/69192). De prijs bedraagt f 4,90, inclusief verzend- en portiekosten. Op dit adres is ook informatie verkrijgbaar over de kolleges reformatorische wijsbegeerte aan openbare universiteiten en hogescholen, alsook over andere activiteiten van de stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte:

- uitgave van (populair wetenschappelijk) tijdschrift BEWEGING.
- organisatie van cursussen, conferenties, studiekringen/werkgroepen.
- verspreiding (en zo nodig uitgave) van reformatorisch-wijsgerige ‘lektuur’: boeken, stencils, cassettes.
- verspreiding van filosofisch tijdschrift PHILOSOPHIA REFORMATICA (uitg.: Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte).

A. W. Biersteker
(Maarssen)

stichting
redt
een kind

Lepa is een ziekte die nog veel voorkomt, met heel nare gevolgen omdat zij uitstoting uit de maatschappij met zich meebrengt voor degenen die er aan lijden. Wij worden hier de laatste tijd weer erg bij bepaald omdat er veel kinderen waarvan de ouders deze ziekte hebben kortgeleden zijn opgenomen in de kindertehuizen, zowel in Noord- als in Zuid-India. Deze lepra-patiënten wonen veelal bij elkaar in kolonies, afgescheiden van de rest van de bevolking en je ziet ze daar in de

buurt iedere dag op de straten beden. Dit is wel haast de enige manier waarop zij aan de kost kunnen komen, want niemand wil hen hebben om te werken. Een bezoek aan zo’n kolonie - en wij hebben er verschillende bezocht - is triest. Je ziet mismaakte mensen rondlopen, ze wonen erg armoedig en de hele omgeving maakt een vuile en verwaarloosde indruk. Veel ouders zijn dan ook blij als een kindertehuis hun kind wil opnemen. Deze kinderen zijn gezond, maar als ze bij de ouders blijven, lopen ze kans ook ziek te worden. Genezing is mogelijk, maar duurt jaren.

Wij kregen een verslag van iemand die een tijdlang in The Children’s Home in Bhogpur heeft geholpen. Dit is een kindertehuis voor deze kinderen. Hetzelfde zou voor andere kindertehuizen ook kunnen gelden:

„Wat zijn je eerste indrukken als je het terrein van het kindertehuis betreedt? Lawaai? Onhygiënische toestanden? Een neerslachtige atmosfeer?”

Nee, gelukkig niet, maar wel opgewektheid. Als je niet komt op een uur dat de kinderen op school zijn of aan tafel zitten, dan word je onmiddellijk omringd door een aantal vrolijke kinderen van allerlei leeftijden, die je met een warme glimlach en een vriendelijke groet in het Engels welkom heten. De eerste indruk is er een van vrolijkheid.

Natuurlijk zijn er, zoals in ieder gezin, vele momenten dat niet de vreugde de overhand heeft: als er ziekte heerst, of als er iemand een ongeluk overkomt. Of, zoals kortgeleden toen er twee dingen tegelijkertijd gebeurden. Twee nieuwe ruiten van de jeep braken toen er brandhout op onvoorzichtige wijze werd ingeladen en de aanhangwagen kwam in de sloot terecht. Vele handen waren nodig om die er weer uit te trekken. Maar de vreugde overheerst en dat komt doordat de Here Jezus daar de leiding heeft, want het is Zijn tehuis, en Zijn kinderen bewonen het. Er wordt met Hem rekening gehouden in grote en kleine dingen. Er is blijdschap als alle kinderen die op kostscholen zijn of ergens anders een opleiding volgen, in de vakanties thuiskomen of als er een trouwerij is. Dan wordt dit gevierd met een grote eetpartij en eten kunnen deze kinderen altijd!

Pas geleden kwam er een grote partij kleding uit Nederland aan, en dan zie je de onderdrukte opwinding bij de kinderen. Wat zullen ze daarvan krijgen? De kleding wordt gesorteerd naar grootte en naar prioriteiten (de grote kinderen die naar kostscholen gaan moeten eerst iets krijgen, want hun vakantie is nu gauw voorbij) en dan komt eindelijk het grote moment dat de kinderen in de rij mogen gaan staan en dat ze allemaal iets krijgen, iets moois, iets dagelijks, iets warmes, iets luchtigs al naar gelang de tijd van het jaar en dan op zondag als ze naar de kerk gaan, mogen ze voor het eerst hun nieuwe kleding aan.

Maar de allergrootste feestdag van het jaar is als ze hun ouders weer zien. Dat gebeurt eens per jaar. Dan reizen ze per bus 60 km ver en daar staan hun ouders of familieleden al te wachten. Wat een weerzien na een heel jaar. Hoe blij zijn de kinderen met de dingen die de ouders voor hen meebrachten. Soms wat armbanden van plastic of glas, soms zelfs zo iets kostbaars als een horloge. Ze zijn met alles blij, omdat het komt van vader en moeder.

Een andere bron van vreugde is als ze brieven of kaarten en soms zelfs foto’s krijgen van hun „adoptie-ouders”, die de kinderen nooit hebben ontmoet, maar die zich hun lot aantrekken van ver over de zeeën. Dit zijn maar enkele indrukken uit het leven ginds, maar de gebeden en giften van hen die een kind hebben „geadopteerd” zijn een wezenlijk deel van het werk”.

Tot zover dit verslag. Wij noemen enkele kinderen, waarvan de ouders lepra hebben en die ook graag „geadopteerd” willen worden: Veerasamy, zijn broertje Jothi en zijn zusje Selvi. Ramesh, Maran, Kannan Benjamin, Jothi Jackin en nog vele anderen. Kinderen, die door de ziekte van de ouders, niet bij hen kunnen blijven. Wie helpt? Vraag inlichtingen bij ons secretariaat.

STICHTING „REDT EEN KIND”

Secretariaat: Dr. Guépinlaan 23
4032 NH Ommeren (Gld)
Telefoon: 03443 - 20 79 of bij geen
gehoor 03449 - 16 59

Postgiro: 1599333 t.n.v. Stichting
„Redt een Kind” te Zwolle
Bank: Raiffeisenbank, Zwolle,
rek.nr. 37.73.32.860
Kleding: H. Disselhof,
Hortensiastraat 79, Zwolle
Dia-avonden kunt u aanvragen bij
ons secretariaat, evenals een dia-serie
met tekst.

kerknieuws

Beroepingswerk

Breukelen - Kandidaat Zuidhof heeft het beroep van Breukelen aangenomen.

Assen/Haren - De gemeenten van Assen en van Haren hebben een beroep uitgebracht op kand. W. Janse te Apeldoorn.

Radio-kerkdienst: Op 27 september a.s. zal D.V. de namiddagkerkdienst van de Ned. Ger. Kerk van Amstelveen worden uitgezonden door de radio op Hilversum 2.

Aanvang: 17.00 uur.
Voorganger Ds K. H. de Groot.

Herdenking

25 jaar Ver. Chr. Onderwijzers en Onderwijscongres

De Vereniging van Christelijke Onderwijzers bestaat 25 jaar.

De herdenking zal plaats hebben in de morgensamenkomst van de Jaarvergadering op **zaterdag 3 oktober a.s.** in „Kobus aan de Poort”, Utrechtseweg 49, Amersfoort, aanvang 10.00 u. Spreker: dhr IJ. Jacobs (Den Haag/Scheveningen)

Onderwerp: „Waarom het ging”

’s Middags hoopt de V.C.O. gezamenlijk met de Ver. van Geref. Ond. en Leraren het **jaarlijks congres** te houden in hetzelfde gebouw, aanvang 14.00 uur.

Spreker: Dr. W. Aalders (Den Haag)
Onderwerp: „Het Christelijk Onderwijs in een revolutionaire Maatschappij”

Beide belangrijke bijeenkomsten bevelen we graag in ieders belangstelling aan.

Iedereen is hartelijk welkom.

In de avond van de 14de september 1981 is - in haar 62ste levensjaar - mijn vrouw, onze moeder en grootmoeder

HENDRIKA YTJE VAN DER MARK-METZ

in de Here ontslapen.

Alleen vergezeld van naaste verwanten, zoals zij het wenste, hebben wij haar op 17 september 1981 te Haarlem begraven op de Noorderbegraafplaats.

W. van der Mark
Tom van der Mark
Ricky van der Mark-Hochscheid
Menno van der Mark
Margriet van der Vooren-van der Mark
Wim M. van der Vooren
Karin van der Mark
en kleinkinderen

Haarlem, 17 september 1981
Duinoordstraat 68, 2023 WE Haarlem

ADVERTENTIES MOETEN UITERLIJK DINSDAGMORGEN OM 10 (TIEN) UUR TER DRUKKERIJ ZIJN!!!

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Ds. H. de Jong;
H. Langerak;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

1 Petrus 5 vers 7

Vrijdag 25 september 1981 D.V.
zijn onze ouders en grootouders

J. Zwart

en

C. Zwart-Bergman

50 jaar getrouwd.

Op 4 oktober 1931 werd vader en grootvader als predikant bevestigd.

T. H. Bakker-Zwart
Carolien
Nico-Jan
Katinka
M. C. Zwart

Couperushof 4
9752 HH Haren (Gr.)

**BIJBELKRINGEN,
VERENIGINGEN enz.
OPGELET!**

Er zijn nog exemplaren van de 'Hulp bij Bijbelstudie' over het boek Jeremia verkrijgbaar.

De prijs is **slechts f 10,—**.

Welkom

op de **opendag**

van de Ref. Bijbelschool. (bazar en speakerscorner) op

26 september

a.s. van 10.00 tot 17.00 uur.

Opening 10.00 uur aan de
Krakelingweg 10. Dankdienst

14.30 uur in de Oude Kerk te Zeist.

hoop
voor
Ramesh . . . !

een weerloos kind lijkt
geen toekomst te hebben
in de grote armoede...

hulp verandert dit
radicaal!

redt een kind
door adoptie of gift

bel onze secretaresse nu!

03443-2079

b.g.g. 03449-1659

is f60,— of f30,— per maand
voor u een bezwaar, doe het dan samen met
anderen

stichting

redt een kind

secretariaat: dr guépinlaan 23 - 4032 nh ommeren (gld.)

postgiro: 1599333 t.n.v. stichting redt een kind te zwolle

bank: raiffeisenbank zwolle, rek.no. 37.73.32.860

DIA-avonden over ons werk kunt u aanvragen bij ons secretariaat.

Voor Groningen en Friesland kunt u zich eveneens wenden tot Mw. G. B. Stam-Draijer te Zuidhorn. Tel. 05940-2603.